

ÇAĞDAŞ TÜRK ROMANINDA TEKNOLOJİK GERÇEKLİK

Nursel Kavak

Türk edebiyatı araştırmalarına farklı bir bakış açısı kazandıran Dr. Öğr. Üyesi Koray Üstün'ün *Çağdaş Türk Romanında Teknolojik Gerçeklik* adını taşıyan kitabı Mart 2022'de Nobel Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Eser ön söz, sonuç ve kaynakça dışında üç ana bölümden oluşmuştur. Üstün, ön sözde teknoloji ile edebiyat arasında var olan ilişkiden bahsettikten sonra çalışmanın amacını, izlediği yolu ve kitabın sonunda incelediği romanların seçilme sebebini sırasıyla anlatmıştır.

“Teknolojinin Anlamsal Boyutu” adını taşıyan birinci bölüm üç ayrı başlık altına ayrılmıştır. “Kavram Alanı” alt başlığında teknoloji denildiğinde akla ilk olarak makineler, gelişmiş araçlar, silahlar vs. gelse de sözcüğün anlamının çok daha kapsamlı olduğu vurgulanır. Çeşitli sözlüklerden teknik ve teknolojinin manalarına yer verilir. Nihayetinde hizmet ettikleri amacın ortak olduğu zikredilerek teknoloji ve bilim arasındaki ayrım tabloyla gösterilir. “Bilim-Teknoloji-Toplum Çalışmaları” alt başlığında sosyal ve beşerî bilimlerin inceleme alanlarının bilim-teknoloji ve toplumun çalışma alanına dâhil olduğuna değinilir. Ardından bilim-teknoloji ve toplum çalışmalarının önünü açan düşünürler sıralanarak mezkûr çalışmaların ne zaman başladığı ve hareket noktalarının ne olduğu hakkında bilgi verilir. “Teknoloji Üzerine Düşünmek: Teknolojiye Felsefi Bakış” alt başlığında ise teknoloji felsefesinin ne tip sorulara yanıt aradığı irdelenir. Toplumun gelişmesinde teknolojinin rolüne dikkat çeken felsefecilerin isimleri sıralanır. Teknolojinin toplumsal yaşamı

olumsuz etkilediğine dair tartışmalara felsefenin de katıldığı bildirilir. Teknoloji ve felsefe ilişkisini irdelemeye devam eden Üstün, teknoloji felsefesinin doğuşunun temelinde var olan ikilikten bahseder. Teknoloji felsefesinin kurucularının isimleri zikredilerek, muhtelif görüşlere sahip filozofların düşünceleri sıralanır.

Kitabın ikinci bölümü “Roman ve Teknoloji” başlığını taşımaktadır. “Romana Yansıyan Teknolojinin Toplumsal Kaynakları” alt başlığında yazınsal metnin doğuşundan okurun eline geçen süreye kadar teknolojinin olanaklarından faydalanmak mecburiyetinde olduğu vurgulanır. Ardından edebiyat ve teknoloji arasındaki ilişkiyi somutlaştıran sanatçıların görüşlerine yer verilir. Toplumsal hareketlerin bir kısmı teknolojiye karşı çıkarken bir kısmı da destek olmaktadır. Bu noktada en dikkat çeken oluşumun “Ludizm Hareketi” olduğu zikredilir. Bu hareketin nedeni aktarıla-

rak eser veren yazar ve şairlerin isimleri sıralanır. Teknoloji ve toplum arasındaki alışverişin, hareketliliğin yazınsal düzlemde de hayat bulduğunu belirten Üstün, bu noktada fütürizme dikkat çeker. F. T. Marinetti tarafından 1909'da kaleme alınan bildiriye yer verilir. Dünya savaşlarıyla birlikte teknolojinin kitlesel etkileri daha görünür hâle gelir. Bu etkiler sadece savaşın seyrini değiştirmekle kalmaz, yayımlanan romanlara da yansır. Teknolojinin ilerlemesiyle nükleer güçlerin kullanım alanlarının da arttığı belirtilir. Nitekim milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine neden olan Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bomba; resim, sanat, sinema ve edebiyata da tesir etmiştir. Atom bombasının etkilerini işleyen, teknolojinin savaş üzerindeki yansımalarını ele alan eserler sıralanır. Soğuk savaş dönemi olarak adlandırılan 20. yüzyılın ilk yarısında “teknoromantizm” ve “teknorealizm” kavramlarının ortaya çıktığı belirtilir. Bu kavramların ilk kimin tarafından ifade edildiği zikredilerek, hangi manalarda kullanıldıklarına yer verilir. “Kültür, Kimlik, Algı Ekseninde Türk Romanındaki Teknolojiye Betimsel Bir Bakış” alt başlığı “Batılılaşma, Teknoloji ve Edebiyat”, “Gerçeklik, Teknoloji ve Edebiyat”, “20.Yüzyıl, Teknolojik Çeşitlilik ve Edebiyat” , “Teknolojik Araçlar” şeklinde ara bölümlere ayrılmıştır. Türk edebiyatının teknolojiyle temasının örtük bir başlangıca sahip olduğu ifade edilir. Ardından Batılılaşma öncesi Türk edebiyatının evrelerine bakıldığında dönem eserlerinin devrin teknolojilerine yer verdiği aktarılır. Batı'daki teknik gelişmelere yer veren divan şiirinden, gazavatnamelerden, sefaretname ve seyhatnamelerden örnekler sıralanır. Batılılaşma yolundaki teknolojik hamleleri ilk olarak askerlik ve eğitim alanlarında başlatan Osmanlı Devleti, 18. asrın sonuna doğru diğer alanlarda da Batı tekniğini benimser.

Bu durum neşredilen eserlere de yansır. Örnek olarak Batı'nın bilim ve teknik algısının yansıdığı eserler arasında Şinasi'nin Reşit Paşa için yazdığı kasideler, Sadullah Paşa'nın “19. Asır Manzumesi”, Ahmet Midhat Efendi'nin pek çok romanı zikredilir. Tanzimat yıllarında Batı'nın teknolojik ilerleyişi üzerinden terakki ile medeniyet arasında bağ kuran Namık Kemal'e göre Batı'dan alınması gereken tekniktir. Servet-i Fünun romanlarına yansıyan teknolojinin ise daha çok Avrupa ile mukayese sonrasında göze çarpan eksiklik üzerinden verildiği aktarılır. Servet-i Fünun Dönemi'nde yazılan romanların kahramanlarının Batı'nın ilerlemeci anlayışına ve tekniğine hayran oldukları, kendi topraklarındaki gelişmelere kayıtsız kalmaları dikkat çekici bir unsur olarak addedilir. Üstün, bu durumu II. Abdülhamid Dönemi'nde gerçekleştirilen hamlelerin devrin romancılarına ulaşmadığı şeklinde yorumlar. 20. yüzyıla gelindiğinde ise edebiyat ile bilim ve teknoloji arasındaki ilişkinin görünümünün çeşitlenmeye başladığı ifade edilir. II. Meşrutiyet'ten itibaren kaleme alınmış pek çok eserde zihniyete ve eşyaya yansıyan teknolojiyen bahsetmenin mümkün olduğu bildirilir. Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halide Edib Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi yazarların muhtelif eserlerinden örnekler verilir. Cumhuriyet döneminde ise hem göstergesel hem de işlevsel bakımdan teknolojik aletlerin farklılaşmasına dikkat çekilir. Günlük yaşamın doğrudan içinde olan teknik donanıma sahip nesnelere pek çok romanda rastlamanın mümkün olduğu vurgulanır. Toplumcu gerçekçi romanlarda teknolojik gelişmelerin meydana getirdiği sınıf farkının bir problem olarak görüldüğü zikredilerek konuyla alakalı Sadri Ertem, Refik Erduran, Yaşar Kemal gibi yazarların romanlarından örnekler sıralanır. Ekonomik ve teknik yoksun-

luğun göstergesi olan gecekondular, işçilerin fabrikada teknolojiye temas etmeleri, başta Almanya olmak üzere yurt dışına yapılan işçi göçlerinin işlendiği romanlardan örnekler verilir. Millî Mücadele'nin mevzubahis edildiği romanlarda savaş teçhizatı, teknik donanım gibi pek çok husus ele alındığı zikredilerek, konuyla alakalı roman yazan sanatçıların isimleri belirtilir. Teknolojiyi bir bütün olarak gören ve eleştiren pek çok eserin var olduğu vurgulanarak, roman örneklerine yer verilir. En nihayetinde teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan pek çok aracın 20. yüzyıl Türk romanında kendini gösterdiği aktarılır. Saat, elektrik, otomobil, telefon, radyo, televizyon, dikiş makinesi gibi araçların işlevleri, kullanım alanları, tarihsel süreci ve yer aldığı romanlardan örnekler sıralanır.

Üçüncü bölüm “Teknoloji Odağında Roman İncelemeleri” adını taşımaktadır. Bu bölümde Mehmet Eroğlu'nun *Meraklı Adamın On Günü*, Ayfer Tunç'un *Osman*, Latife Tekin'in *Manves City*, Ahmet Büke'nin *Deli İbrahim Divanı* adlı eserlerinin özetleri verildikten sonra mezkûr romanlarda kullanılan teknolojik aletler, karakterlerin teknolojiye bakışı, teknolojik aygıtlar ve işlevleri irdelenmiştir.

İncelemenin “Sonuç” kısmında teknolojinin hayatın her alanında var olduğunu ifade eden Üstün, toplumsal ma-

nada teknoloji ile uzlaşılmasının değer yitimine yol açmayacağına dikkat çekmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Koray Üstün çalışmasına geniş bir perspektiften bakmış, evvela teknolojinin anlamsal boyutunu açıklamıştır. Ardından teknoloji ve felsefe ilişkisini irdelemiştir. Teknik bilgileri verdikten sonra teknolojinin romana ne şekilde aksettiğini örneklerle ele almıştır. Teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan pek çok aracın tarihsel süreci, kullanım alanları hakkında da bilgi verdikten sonra çağdaş Türk edebiyatından seçtiği dört roman incelemesine yer vermiştir.

Üstün'ün titizlikle hazırladığı bu çalışma teknoloji ve edebiyat biliminin birbirinden ayrı düşünülmeceğini göstermiştir. Ayrıca kitabın sonunda yer alan roman incelemelerini çağdaş Türk edebiyatından seçmesi de dikkat çekici bir diğer unsurdur. İlgili alanda çalışma yapacaklara öncülük edecek bu eser, Türk edebiyatı tarihinde büyük bir boşluğu dolduracak mahiyettedir. Teknoloji ve edebiyat ilişkisini irdeleyecek olan araştırmacılar için örnek bir çalışma olan bu değerli eseri edebiyat araştırmalarına kazandırdığı için hocamıza müteşekkirimiz.